

El Tinglado 4 exposa temporalment algunes peces del Museu Nacional d'Arqueologia mentre duren les obres de reforma. És el cas d'aquest mosaic del segle III que representa el cap de la Medusa i que procedeix del terra d'una domus residencial de la Tàrraco romana.

LA TÀRRACO OCULTA

L'EMPREMTA ROMANA PERVIU EN EL DIA A DIA DE LA CIUTAT DE TARRAGONA

A MÉS DELS GRANS MONUMENTS DECLARATS PATRIMONI DE LA HUMANITAT PER LA UNESCO, NOMBROSOS ESTABLIMENTS COMERCIALS I FINS I TOT HABITATGES PARTICULARS AMAGUEN ESPECTACULARS VESTIGIS DE L'URBS ROMANA MÉS IMPORTANT DE LA PENÍNSULA.

Text **Joaquim M. Pujals** Fotografia **Marco Ansaloni**

Cal Corderet, al carrer de la Merceria de la Part Alta de Tarragona, és considerada la botiga en actiu més antiga de Catalunya i una de les quinze més longeves d'Europa. Aquesta cereria, que també va ser botiga de queviures, va començar la seva activitat l'any 1751 i en conserva mobiliari original. Són dos-cents setanta-tres anys d'història (i en podrien ser més: una pedra de la façana lateral mostra la xifra 1631).

gir a baix a la dreta de la façana principal: "*Fabiae Saturninae. Uxori optimae. C Baebius Myrismus. Sevir August*" ('a la Fàbia Saturnina. La millor de les espeses. Gai Bebi Myrisme. Sevir augustal'). El text el va fer gravar en un pedestal de pedra blanca per lloar la seva dona Myrisme, un esclau d'origen grec que, en obtenir la llibertat, va fer fortuna i va arribar a *sevir*, magistrat del culte al divinitzat emperador, fa ni més ni menys que vint segles.

Aquesta i tres plaques més amb inscripcions llatines s'integren a les dues façanes de la botiga nas-

A sota, una làpida romana reintegrada en un edifici d'època medieval, Cal Corderet, al carrer de la Merceria. A la dreta, la catedral de Santa Tecla, que es va aixecar on abans se situava el temple d'August.

cuda mil set-cents anys després. I no és un cas excepcional. A la Part Alta n'hi ha un grapat, amb textos funeraris, personals i institucionals. Als murs de la catedral, prop de l'entrada lateral dreta, arran de terra, un altre pedestal reaprofitat honora Gai Semproni Fidus, un militar de l'actual zona de La Rioja que va lluitar a Síria i Britània i va esdevenir *flamen* o sacerdot provincial.

La Fàbia Saturnina i el Gai Semproni Fidus segueixen presents als carrers de la Tàrraco on van viure, aleshores la ciutat més important de la península Ibèrica. De fet, durant any i mig, en convertir-se en residència temporal del primer cèsar, August, va esdevenir la capital de facto de l'Imperi romà, l'estat més poderós del món llavors conegut. Tenia edificis de fins a sis plantes emmarcant carrers tots pavimentats, amb subministrament d'aigua potable i clavegueram, comoditats de les quals Tarragona no tornaria a gaudir plenament fins a mitjan segle passat.

Tarragona, llavors, disposava d'un fòrum, plaça per a la vida pública, de 7,5 hectàrees, envoltat per construccions de marbre de 12 metres d'alçària; d'un circ per a

TÀRRACO VA SER RESIDÈNCIA TEMPORAL DE L'EMPERADOR AUGUST I VA ESDEVENIR LA CAPITAL DE L'IMPERI ROMÀ

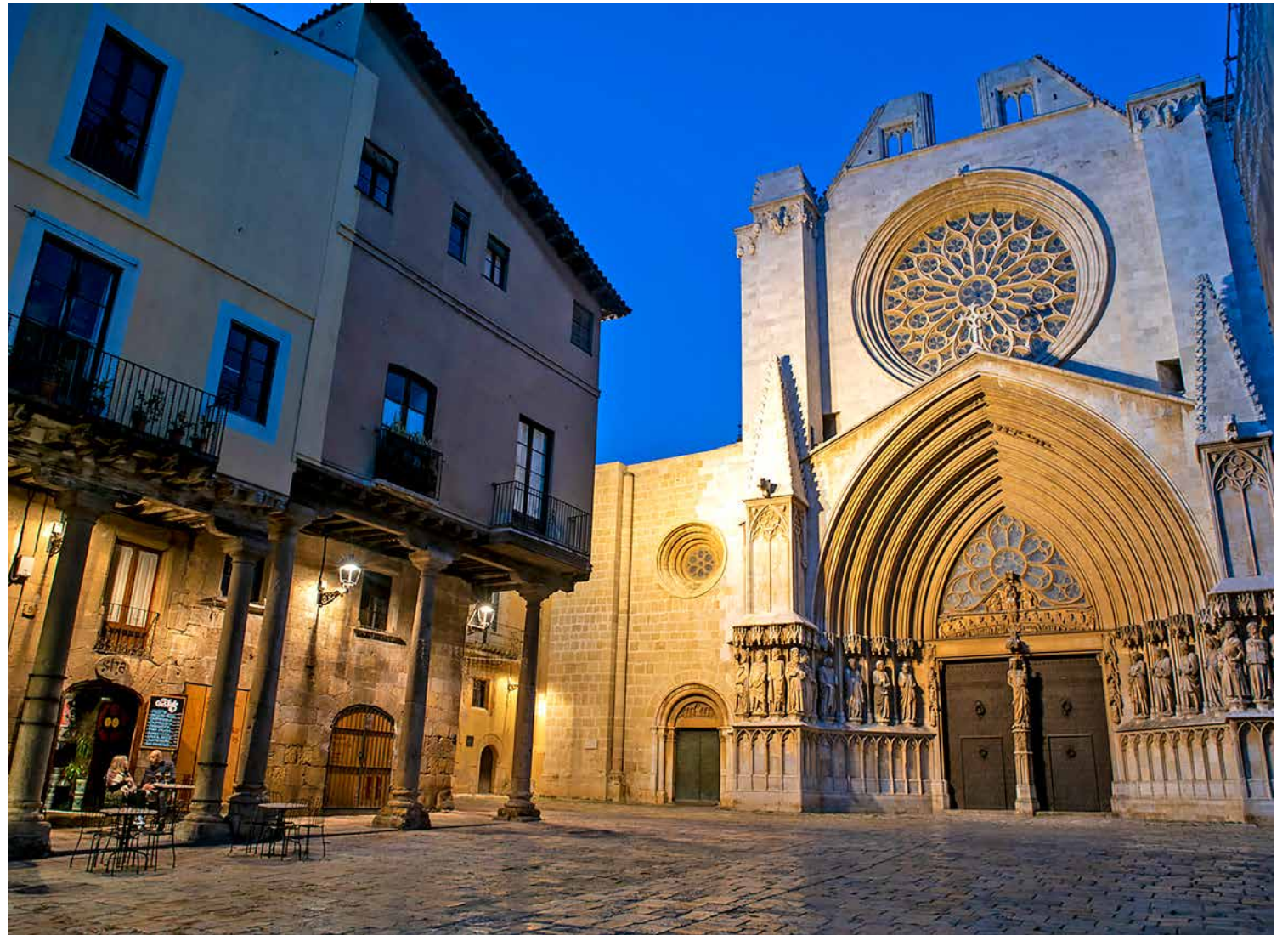
carreres de carros de 325 metres de llargada, amb capacitat per a 30.000 espectadors (tants com habitants tenia la ciutat), d'un amfiteatre per a lluites de gladiadors amb 15.000 places i d'un teatre de 8.000 seients. El seu model d'urbanisme, estructurat en tres

nivells simbòlics, serviria d'inspiració per a altres urbs de tot l'Imperi romà.

Un jaciment de la mida d'una ciutat

La Tarragona actual és un immens jaciment arqueològic, amb diferència el més gran de Catalunya i Patrimoni de la Humanitat des del 2000. Però les ciutats posteriors no van fer desaparèixer la romana. Es van fusionar. Tàrraco, que emergeix per tot arreu, interactua en el dia a dia amb la capital del segle XXI. Especialment en el nucli antic, on podem trobar

Pàg. 83

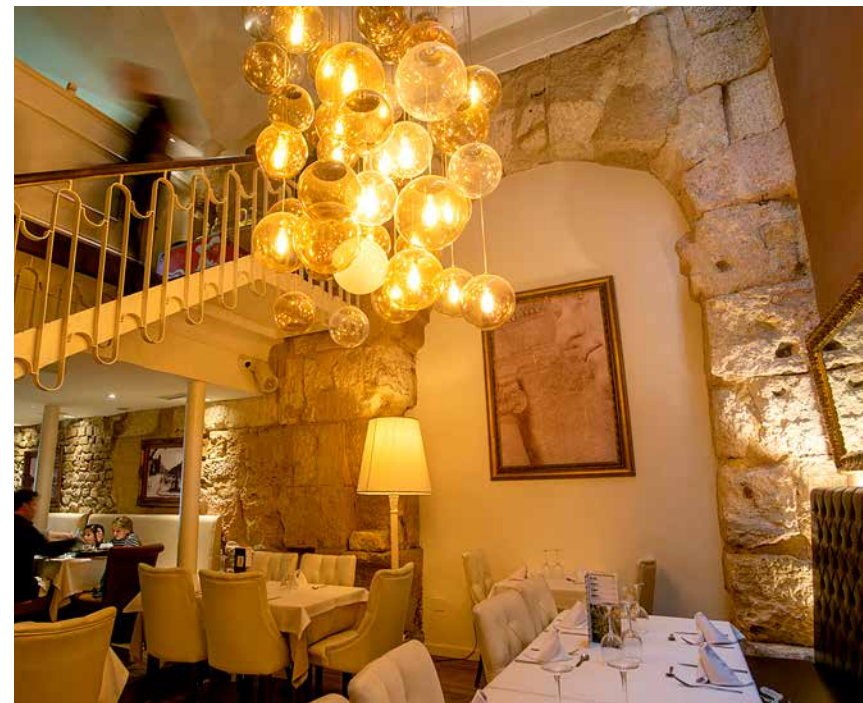
ARQUEOLOGIA PREVENTIVA

Tot Tarragona és un gran jaciment arqueològic i qualsevol obra pot afectar patrimoni històric. Per això, si es vol aconseguir una llicència d'obres que necessiti un moviment de terres —és a dir, per a qualsevol construcció de nova planta o per reformar un immoble antic—, la legislació fa obligatòria una intervenció arqueològica prèvia. A la ciutat hi ha cinc empreses i alguns autònoms que s'hi dediquen, en total quasi una vintena de professionals que tenen feina tot l'any. Si es troba alguna resta, la Comissió de Patrimoni ha de valorar el seu informe i decidir, segons la seva importància, si només es documenta, es tracta per garantir-ne la conservació i es torna a tapar; si es desmunta i es trasllada a un altre lloc, o si s'obliga el promotor a modificar el projecte de l'obra per no afectar-la. ◀

A l'esquerra, a dalt, fragment d'un medalló de Júpiter Ammon, divinitat egípcia adoptada per Roma, i el restaurant Fòrum, acomodat a les voltes de les galeries del circ romà. Al mig, la plaça dels Sedassos, amb restes de les grades del circ, i les escales que donen accés a la part superior del circ. A baix, una estàtua romana procedent del teatre de Tàrraco i l'interior del restaurant Fòrum, amb els arcs de la façana del circ. A sota, interior del pub El Cau i la Cova amb les voltes del circ romà.

restes romanes (i també medievals) dins o sota d'establiments comercials de tota mena i en habitatges particulars.

La pista del circ coincidia en bona part amb l'actual plaça de la Font, el rovell de l'ou de la Tarragona moderna, on es troba l'Ajuntament. Els edificis de la banda sud (a l'esquerra, mirant cap a la Casa de la Vila) es van construir aprofitant les voltes de les graderies, i és on s'han acomodat restaurants com el Fòrum i el Capuccino i una oficina bancària. La graderia oposada es pot veure a

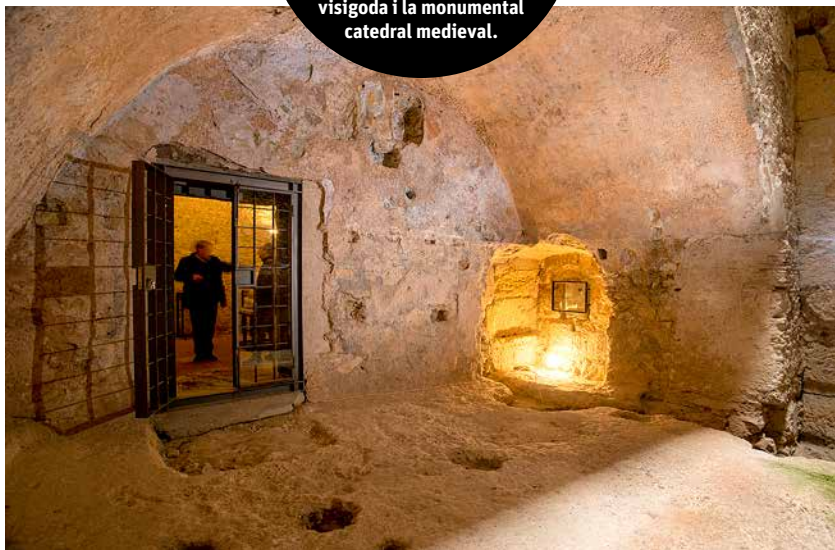
la plaça dels Sedassos. Vora la baixada de la Misericòrdia, que per Santa Tecla superen els pilars de quatre de les colles castelleres locals, la pizzeria Pulvinar ocupa l'espai del mateix nom que coronava la tribuna, una mena de llotja des d'on contemplaven les curses les elits. I sota el costerut pendent, el pub El Cau i la Cova ofereix la inusual possibilitat de gaudir de la nit sota unes voltes dos cops mil·lenàries.

Per damunt del circ s'estenia el Fòrum Provincial, des d'on es governava la província Tarraconen-

se, que va arribar a ocupar la meitat septentrional de la Península. L'entramat de carrerons a banda i banda del carrer Major ocupa l'espai de l'enorme plaça de representació, d'un angle de la qual forma part el mur de la plaça del Fòrum. Restaurants com l'Entrecopes,

LA PISTA DEL CIRC ROMÀ COINCIDIA EN BONA PART AMB L'ACTUAL PLAÇA DE LA FONT

Al març es van començar a fer prospeccions del subsol amb equips de georadar i tomografia. La recerca busca entendre l'evolució de l'espai sagrat des d'aquests temples pagans fins a la primitiva catedral visigoda i la monumental catedral medieval.

EL DARRER GRAN DESCOBRIMENT

El passat febrer es va obrir al públic l'última gran troballa arqueològica a la ciutat. Es tracta d'una exedra —una mena de capella per allotjar una estàtua— i una part del mur lateral de nou metres d'alt de la immensa plaça de culte —de dues hectàrees— amb un temple dedicat a venerar l'emperador que coronava Tàrraco i sobre la qual s'alça la catedral. Es troben en un lateral del claustre, en la zona on residien els canonges. El descobriment es va realitzar en el marc d'un projecte quadriennal d'excavacions que prosseguirà a finals d'any per localitzar un segon temple romà que es va construir en el recinte, que es creu que es trobarà al pati que hi ha vora la capella del Corpus Christi. ◀

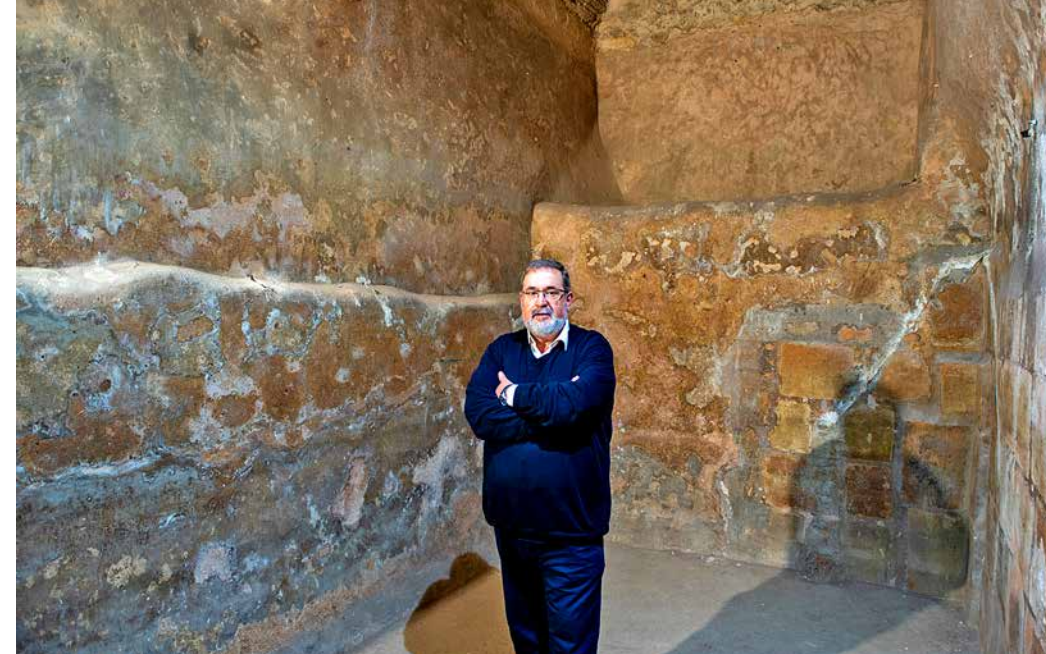
l'Osteria del Lab, Casa Balcells, El 22 de les Cols o El Galliner de l'Antiquari, la Casa Castellarnau (Museu d'Història de Tarragona) i l'Antiga Audiència de la plaça del Pallol en contenen vestigis.

Al mateix carrer Major, a la botiga Sports Catedral, i per culpa de la humitat, el terra de vidre ja no deixa veure l'escala monumental que pujava al recinte de culte —abandonada per les administracions, es queixen els propietari. La botiga guarda una altra sorpresa romana a l'emprovador. La plaça del temple que presidia Tàrraco encara és present a la catedral (vegeu el desglossat d'aquesta pàgina), la seu del Consell Comarcal del Tarragonès —antic hospital medieval—, la Casa dels Concilis —Museu Bíblic, que també amaga cisternes i un refugi de la Guerra Civil— o el Collegi d'Arquitectes de Catalunya.

Vestigis amagats

La llista, centrada només en la Part Alta, no pot ser exhaustiva. Tàrraco treu el cap per tota la ciutat, de dalt a baix fins a la zona del port, on es troba l'encara no museïtzat teatre.

DINS D'HABITATGES PARTICULARS HI RESTEN MOLTS VESTIGIS SECRETS QUE EXPLIQUEN EL PASSAT ROMÀ DE TARRAGONA

Andreu Muñoz, director del Museu Bíblic Tarraconense i del Museu Diocesà de Tarragona, a l'interior d'una cisterna amb murs de l'època romana, construïts als voltants del temple d'August, del segle I. Al mig, les ruïnes del fòrum romà provincial i, a baix, l'estàtua d'August mira el Mediterrani.

L'amfiteatre de Tarragona data del segle II [a dalt]. A baix, interior del Museu Bíblic Tarraconense, on hi ha restes romanes connectades amb les de la catedral. A la dreta, sarcòfag romà sobre el mite d'Hipòlit, a l'interior de la torre del Pretori.

Molts dels vestigis són secrets amagats dins d'habitatges particulars, com els encaixats en els sis metres de gruix de la muralla a la via de l'Imperi, el passeig de Sant Antoni i els carrers Portella o d'en Granada, pisos, alguns d'ells, entre els més cars de Tarragona, amb uns murs ben sòlids però protegits: no s'hi pot penjar ni un quadre.

En paraules de l'arqueòleg Lluís Piñol, el patrimoni històric "està totalment integrat en la vida de la ciutat, i per conservar-lo és millor així". Per la seva banda, Magí Seritjol, director del festival Tàrraco Viva, que al maig tornarà a omplir la ciutat d'actes divulgatius i acurades recreacions històriques, proclama rotund que és l'urbs "on més es viu la història de tot Europa".

"Fa quatre dècades, una troballa es podia considerar una molèstia. Ara vivim reconciliats amb el patrimoni, però encara cal que estigui més viu, millor conservat i millor difós", planteja Andreu Muñoz, investigador de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica i director del Museu Bíblic Tarraconense i del Museu Diocesà de Tarragona. Es

SEGONS L'ARQUEÒLEG LLUÍS PIÑOL, EL PATRIMONI HISTÒRIC ESTÀ TOTALMENT INTEGRAT EN LA VIDA DE LA CIUTAT

tracta d'una convivència enriquidora, però no sempre fàcil. Cada cop que s'ha d'escometre una obra pública o privada és obligatòria una intervenció arqueològica cautelar (vegeu el desglossat de la pàgina 81). Vam acompanyar la Loli Yguan-

zo i la Maria Reis Fabregat, de la cooperativa Nèmesis (deessa de la justícia, la venjança i la fortuna, a la qual s'encomanaven els gladiadors abans de saltar a l'amfiteatre), a visitar un immoble molt atrotinat de la plaça d'en Rovellat que ara es rehabilitarà per fer-ne pisos. Hi han trobat unes columnes visigodes fetes amb materials romans reciclats. "Són les úniques in situ trobades a Tarragona. Capitells i arcs quedaran a la vista dins dels habitatges, com un valor afegit", s'alegren les arqueòlogues. ◀

Joaquim M. Pujals. Periodista especialitzat en informació internacional, viatges i medi ambient.

Marco Ansaloni. Fotoperiodista especialitzat en temes d'història, religions i antropologia.

Les rutes que es poden fer per Tarragona donen a conèixer el llegat romà que en perdura i aproximen la població al seu patrimoni arqueològic i geològic, sobretot el que es troba a la Part Alta de la ciutat.

Una visita entre pedres de fa més de dos mil anys

Text **Joaquim M. Pujals**

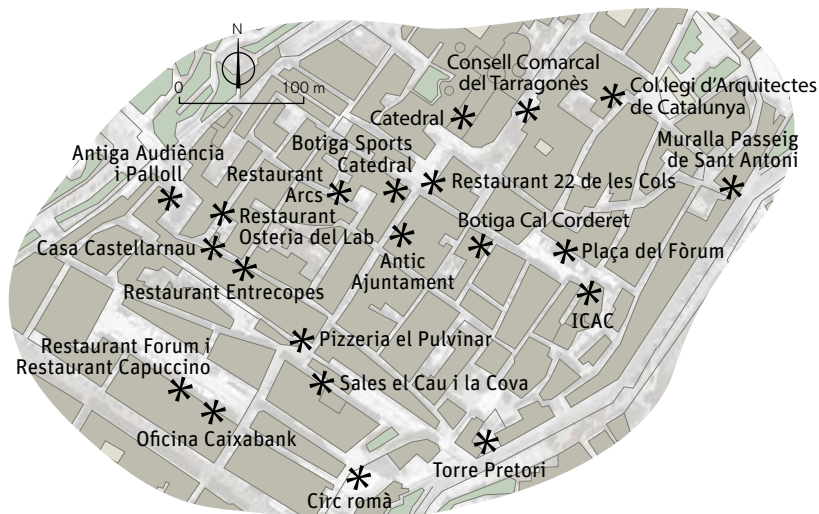

COM ARRIBAR-HI

Amb tren: Les línies R14, R15, R16 i R17 de Rodalies uneixen Barcelona amb Tarragona (☎ 900 41 00 41 | 📍 rodalies.gencat.cat).

Amb bus: L'empresa Alsa (📍 alsa.es) ofereix un servei d'autobús que uneix Barcelona amb Tarragona.

Amb cotxe: Des de Barcelona, cal agafar l'AP-7 i després prendre la sortida 33 cap a l'A-27/N-240 en direcció Tarragona. ◀

RUTA GEOLÒGICA

Pedres vingudes de tot l'Imperi

Amb motiu de la Setmana de la Ciència, el passat novembre, l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC) va organitzar una ruta pel patrimoni arqueològic i geològic de la Part Alta de Tarragona. Aquest Geoitinerari, a càrrec de l'investigador Jordi Oliver, va descobrir, a més del llegat romà, l'origen dels materials amb els quals es va construir Tàrraco. "A banda de pedres locals com la de Santa Tecla i el llisós, també n'hi ha altres d'origens tan llunyans com els marbres de Carrara (Toscana), del Peloponès (Grècia) i numídic (del nord d'Àfrica) o el granit de Turquia", expliquen Oliver i Marie-Claire Savin, de la Unitat d'Estudis Arqueomètrics, de les més especialitzades d'Europa en la matèria. La ruta es pot fer en grup a demanda i, de la mateixa manera, es pot visitar la seu de l'ICAC. Per a inscripcions o informació, enviar un correu a: 📧 transferencia@icac.cat ◀

ON MENJAR

Arcs

Restaurant de cuina tradicional del territori "posada al dia" en un edifici medieval amb espectaculars arcs gòtics del segle XIV. També hi ha un antic pou de gel. Ofereixen productes de temporada i vins de les DO tarragonines. De la seva carta, en destaca el carpaccio de gamba vermella de Tarragona i el cabrit cuit a baixa temperatura amb salsa de vi ranci i avellanes del territori.

☒ Misser Sitges, 13. Tarragona

☎ 977 21 80 40

📍 restaurantarcs.com

€ Preu mitjà de la carta: 50€; menú de degustació: 47€ (sense begudes); menú setmanal: 30€

🍴 Tenen troncs i fan plats per a nens | 🍷 | 🍴 A la carta tenen plats sense gluten o modifiquen els que en duen

👤 La meitat de les postres són casolanes i la resta les fa un pastisser.

Fòrum

Es troba a la plaça que és el centre neuràlgic de la ciutat dins d'una volta del circ. És l'únic lloc on es poden veure una part dels arcs de la façana del fòrum. El veí Cappuccino, de la mateixa propietat, també té restes romanes. Està especialitzat en arrossos i peix. ☒ Pl. de la Font, 37. Tarragona ☎ 977 23 17 18 | € Menú: 24,90€; preu mitjà de la carta: 30€ 🍴 Tenen menú infantil i faciliten troncs per a nens | 🍷 Servei adaptat, però al local hi ha un petit graó que dificulta l'accés a les cadires | ✖ Fan plats per a celíacs. ◀

ON DORMIR

Hotel Lauria

A prop del Balcó del Mediterrani i a cinc minuts a peu de l'amfiteatre, s'accedeix a l'hotel des de la Rambla Nova per un passatge que travessa un edifici centenari catalogat. Té 72 habitacions, piscina amb solàrium, gimnàs i terrassa amb vista panoràmica. Ofereix esmorzar continental. ☒ Rambla Nova, 20. Tarragona ☎ 977 23 67 12 📍 hotel-lauria.com/ca/hotel-tarragona € Habitació doble: 60€ (en temporada baixa) o 199€ (en temporada alta) | 🍴 | 🍷 | 🚰 No adaptat per a cadires de rodes.

Hostal 977

Petit establiment de cinc habitacions en un edifici medieval de la part alta on s'han deixat al descobert murs i arcs a les cambres i espais comuns, que són de pedra i fusta. ☒ Cavallers, 4 bis. Tarragona

☎ 977 21 66 51

📍 hostal977.com

€ Habitació doble:

entre 65 i 78€

(en temporada baixa)

o entre 84 i 89€

(en temporada alta).

👤 No tenen restaurant ni donen esmorzars, però a les habitacions hi ha cafeteria i pastes, i a la recepció hi ha neveres amb vins i caves de la zona a preus econòmics. Preparat per anar-hi amb nens, poden posar un bressol o llit suplementari, però no accepten animals. ◀

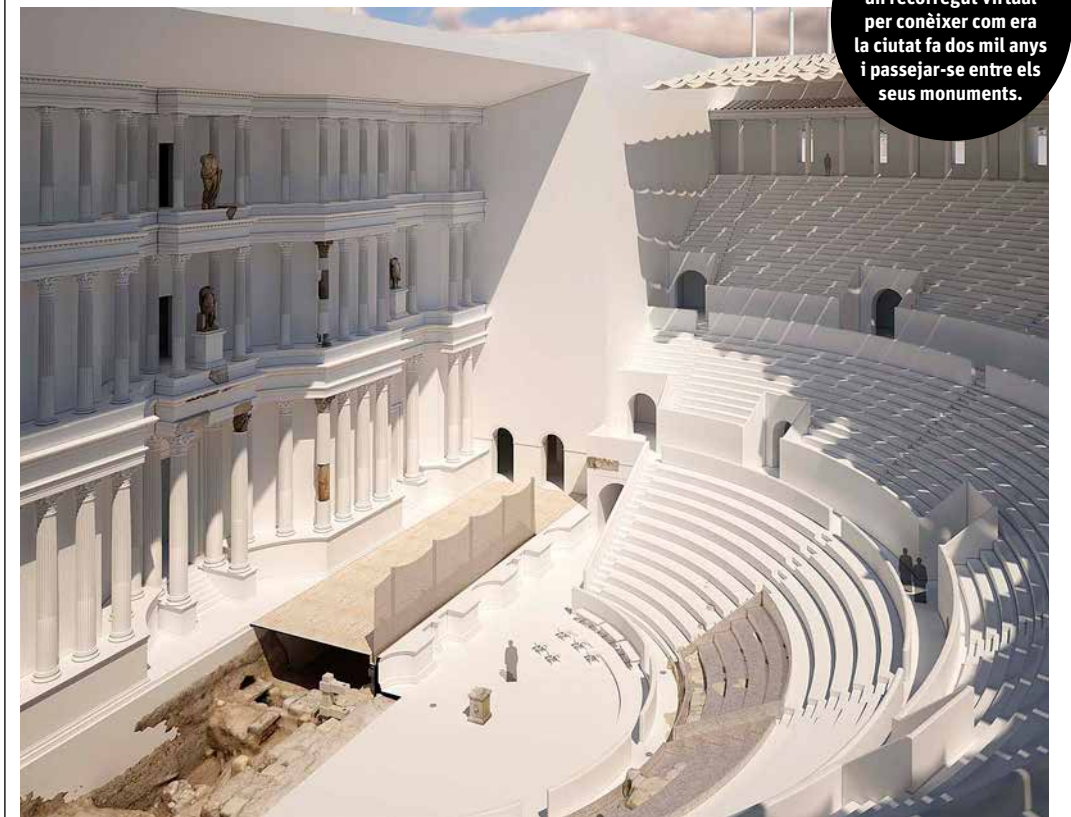
ITINERARI VIRTUAL

Un patrimoni de tota la humanitat

L'any 2000, la Unesco va declarar Patrimoni Mundial el conjunt arqueològic de Tàrraco, integrat per catorze elements ubicats en quatre municipis: les muralles, el recinte de culte imperial, la plaça del fòrum provincial, el circ, el fòrum de la colònia, el teatre, l'amfiteatre amb la basílica visigòtica i l'església romànica de Santa Maria del Miracle, la necròpolis paleocristiana, l'aqüeducte de les Ferreres, la torre dels Escipions i la pedrera del Mèdol. A Constantí, la vil·la mausoleu de Centcelles; a Altafulla, la vil·la romana dels Munts, i a Roda de Berà, l'arc de Berà. El Projecte Tàrraco 360° permet un recorregut virtual per saber com eren fa dos mil anys. Per altra banda, el Museu Nacional d'Arqueologia fa anys que està en obres i la darrera previsió, després de diversos endarreriments, és que pugui reobrir a finals d'aquest 2024. ◀

Projecte Tàrraco 360°

📍 tarraco360.com

El Projecte Tàrraco 360° ofereix un recorregut virtual per conèixer com era la ciutat fa dos mil anys i passejar-se entre els seus monuments.

VISITA

Vint-i-dos edificis i comerços que amaguen secrets

Per explorar les nombroses restes romanes i medievals que s'amaguen en els establiments comercials de la ciutat antiga, es pot fer per lliure la ruta *Empremtes del passat*, una iniciativa del Museu d'Història de Tarragona. El recorregut passa per vint-i-dos edificis, monuments, restaurants i botigues de la Part Alta. Cada punt de la ruta té un codi QR a la façana amb el qual es pot obtenir informació sobre les troballes arqueològiques que conté i sobre els següents punts més propers i altres continguts addicionals. També es pot descarregar un mapa amb la localització de tots els punts i un díptic amb un resum de la informació de cadascun. ◀

Empremtes del passat

📍 tarragona.cat/patrimoni/museu-historia/visites/arqueorutes/punts